

"הלבישיני אמא כשרה כתונת־פסים לתפארת ועם שחרית הוביליני אלי עמל"

(אברהם שלונסקי)

הפקולטה
למדעי היהדות
אוניברסיטת בר־אילן

הכירו את פרופ' שמואל רפאל דיקן הפקולטה למדעי היהדות

נשוי לפרופ' רויטל רפאל־ויוונטה, אבא לאוהד, לרועי, לתומר ולדפנה וסבא של הדר
ראש הפקולטה למדעי היהדות משנת תשפ"ב, 2021
תואר ראשון בספרות עברית ופילוסופיה מאוניברסיטת תל־אביב
תואר שני ודוקטורט בספרות לאדינו במחלקה לספרות עם ישראל,
אוניברסיטת בר־אילן
התמחות פוסט־דוקטורט בלימודי לאדינו, המועצה העליונה
למחקר מדעי CSIC, מדריד

פרט מפתיע: לפני כשנה (2020) החלטתי ללמוד נגרות
אמנותית, ואפילו הצלחתי להחזיר לחיים כיסא ישן, שעתידי
המובטח היה במדורת ל"ג בעומר. הכיסא קיבל חיים חדשים, הוא
יפה ומשמש אותי בחדר עבודתי. ובכלל, יש לי אמפתיה לרהיטים
ישנים ואני אוהב למצוא מציאות.

מה שרואים מכאן, לא רואים משם: מה זה אומר להיות ראש הפקולטה למדעי היהדות? איזו נקודת מבט נפתחת כשעומדים בראש פקולטה?

הפקולטה למדעי היהדות היא נמל הבית שלי. שלושה עשורים
אני נכנס ויוצא בשעריו של מעגן הידע היהודי הגדול בעולם,
מתפעל מן הצי הענק של כלי השיט העוגנים זה לצד זה ומאנשי
האניות יודעי הים. הפקולטה למדעי היהדות היא זו שמיתגה
את אוניברסיטת בר־אילן והפכה אותה להיות מה שהיא. אני
חש שמונחת על כתפיי אחריות עצומה להוביל את הפקולטה
ההיסטורית הזאת לעבר עתיד חדש. אני מצטרף לשרשרת ארוכה
של דיקנים, שכל אחד בחכמתו הנהיג בתורו את הפקולטה. עתה,
נוכח התחרות בזירות של ההשכלה הגבוהה בישראל והתחרות
העזה שבין המדעים השונים ובין מדעי היהדות והרוח, המחויבות
שלי, להרגשתי, כפולה ומכופלת. אעשה כמיטב יכולתי כדי להפוך
את הפקולטה לקהילה מגובשת של חוקרים, שלכולם אתגר
משותף – מיתוג ומינוף העשייה של מדעי היהדות באוניברסיטת
בר־אילן.

מה רצית להיות בילדותך? האם יש לך קשר לתחום המחקר שלך היום?

רופא, וליתר דיוק רופא שיניים. במהלך השירות הצבאי למדתי
היטב את השפה האיטלקית, הגעתי לבחינות בבית הספר לרפואת
שיניים בעיר סיינה באיטליה, התקבלתי (שלא על דעתי) לבית
הספר לרוקחות, ובהחלטה של רגע גנזתי את החלום ושבתי לארץ
ללמוד... ספרות ופילוסופיה. לא מתחרט לרגע. זה היה מסע
מפעים אל עולם הספר העברי, הספר היהודי ומשם ניתבתי את
עצמי לעסוק בתחום הלאדינו.

שתף אותנו בחוויה מיוחדת או מצחיקה מהחיים הסטודנטיאליים או מהדרך האקדמית שלך?

במהלך לימודי לתואר הראשון כתבתי כסטודנט לעיתונים
יומיים (מעריב, ידיעות אחרונות). באחת הפעמים סיקרתי את
אירוע שבוע הספר העברי, והרשימה שפרסמתי בעיתון "מעריב"
היתה הטקסט שהוגש לבחינת הסיום בקורס ניקוד עברי. בדקות
הראשונות של הבחינה לא האמנתי למראה עיניי. העובדה
שכתבתי את הטקסט שפורסם יום קודם בעיתון לא עזרה לי, אגב,
לעבור את הבחינה בהצלחה יתרה...

מהו הספר האחרון שקראת? איזה ספר קראת יותר מפעם אחת? מהם שלושת הספרים שהם בבחינת חובת קריאה מבחינתך, ספר עליהם משהו?

מטבע הדברים אני מרבה לקרוא ספרות מחקרית בתחום שלי.
זה החמצן שלי שמאפשר לי גם להתעדכן בעולם המחקר שהולך
ומתפתח ללא הרף. על שולחני מונח עתה ספר ובו 3,200 פתגמי
חכמה בלאדינו. חביבות עליי גם ביוגרפיות. אחד הסופרים
הדגולים שאהובים עליי הוא הסופר היהודי־היווני־הצרפתי אלבר
כהן. הנובלה שלו "הספר אשר לאמי" היא יצירת מופת שאני מוכן
לשוב ולקרוא פעם אחר פעם.

מהי המדינה הכי מפתיעה שהגעת אליה בזכות המחקר שלך, ובאיזה הקשר?

המחקר שלי מחבר אותי להרבה מחוזות חפץ – יוון מזה וספרד
מזה. הוריי נולדו ביוון ובכל ביקור בה אני מתרגש מחדש, במיוחד
כשאני נמצא בסלוניקי או בקורפו ומפטפט פה ושם ביוונית. אבל
מנגד ספרד היא ארץ הולדתם של אבות־אבות־אבותיי, וכל ביקור
בה ממלא אותי התפעמות בלתי רגילה, במיוחד ההתנהלות שלי
בלאדינו או בספרדית. יש לי גם אזרחות ספרדית, כך שבאופן
כזה או אחר ספרד היא גם בית. אבל הבית האמתי שלי זו מדינת
ישראל, כמובן.

אם לא הייתי באקדמיה, הייתי...

אולי נגר, או רופא, או אולי הייתי עובד במוסד הקולנירי הנהדר
שאבא שלי הקים בעשר אצבעותיו "חיים רפאל – המעדניה
בלוינסקי". אבא שלי רצה בכך מאוד, אבל אני הלכתי למקומות
אחרים.

מי מהוגי התחום או מהמורים שלך, ואולי דווקא מקרב הסטודנטים, נתן לך השראה מיוחדת, גרם לך לשנות את דעתך, עורר אותך למחשבה או לפעולה?

היו לי מורים נהדרים באקדמיה. דמויות מעוררות השראה
ומודלים לחיקוי, לא אציין כאן את שמות כולם פן אשכח מישהו.
אבל אחד אני חייב להזכיר – ד"ר יעקב מ' חסן ז"ל, גדול־גדולי
החוקרים של הלאדינו במדריד. הוא פתח בפניי את הדלת אל
המחקר ההיספני של הלאדינו, הכניס אותי בשערי האקדמיה
הספרדית, הטיל עליי משימות קריאה אינסופיות, הקפיד על קלה
כבחמורה. הוא היה איש עבודה שדרש מתלמידיו כמו שדרש
מעצמו. את האסכולה המדרידאית שלו בחקר הלאדינו הבאתי
לאוניברסיטת בר־אילן ופיתחתי אותה לכיוונים חדשים.

ציטוט שמאפיין אותך או שהולך אתך תמיד:

יש לא מעט ציטוטים שמלווים את העשייה שלי. אחד מהם הוא
"הלבישיני אמא כשרה כתונת־פסים לתפארת ועם שחרית
הוביליני אלי עמל" (אברהם שלונסקי).